

Бүгү чурттарның пролетарийлары, каттыжыңар!

МОСКВАГА БАЙЫРЛАК ХУРАЛ

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 239 (10224)

1976 чылдың октябрь 10, воскресенье

1925 чылда
үлгүлөттүнген

Өрттө
2 кап.

Бөгүн—Көдээ ажил-агый ажилдакчыларының бүгү-эвилел хүнү

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИН БАЙЫРЛАЛЫ

Боттарының байырлалын көдээ ишчилериниң чылдың-на күш-ажылчы белектер-биле уткууру чаңчыл апарган. Олар бо чылын — онгу беш чылдың баштайгы чылында — база ыччанганнар. Казахстанниң партия-ажыл-агый активиниң хуралында СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазы бо улуг чединшиктен илгер берген.

Көдээ ажил-агый ажилдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн Ленин болгаш Улустарның Найыралы орденниң Тыва АССР-ниң колхозтарының болгаш совхозтарының ажил-ишчилери база күш-ажылчы белектер-биле уткаан. Мал чөминин белектелиң, кышка белектелиң, дүжүт ажаалдазын барык дооскан, мал болгаш чер ажылының продуктуларын күрүнөгө садарының планнарын күөсеткен ажил-агыйлар болгаш районнар хүн келген тудум-на немежиң турар. СЭКП Тыва обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүлелинге күш-ажылчы тилелгениң рапорттары кээп турар.

Каа-Хем район октябрь еске чедир 13327 тонна тарааны күрүнө шыгжамырыңа чүдүрүп чурткан. Ол дээрже, план-онаалдаа көрдүнгенден 1827 тонна хей тарааны шыгжамырыңа киргенидир. Ол районда үрениң база бүрүн урдунган. Дүк садарының чыл планы 120,5 хуу күөсеттинген. Тос айлар планында 252 тонна сүт, 78 тонна эът ажыр саттыңган. Казахстанниң партия-ажыл-агый активиниң хуралында эш Л. И. Брежневтин чугаазына хей-аът кирген каа-хемчилер онгу беш чылдың баштайгы чылында онаалдарың ажыр күөседирин, күрүнөгө 2200 тонна тарааны, 460 тонна сүтү ам-даа немей садарын, күсүк чер андарарын, саван бөлөрин шалыпкын доозарын, малга быжыг чөм-суурун тургузарын хүлээнгенер. «Алдаң-Маадыр» совхоз, «Тилелге» колхоз, Кызыл район болгаш оон-даа еске черлер мындыг өөрүнчүг хүлээлгелерин алгылаан, оларның үлгери улам-на нөтөрөп турар.

Республика күрүнөгө сүт болгаш эът садарының талазы-биле тос айларда планниң онаалдарың күөседипкен. Сүт садар план-онаалдазың Тес-Хем район 144,5 хуу, Току 124,3 хуу. Өвүр 126 хуу күөседип, социалист чарыштың мурунку одуруунда келген. Тыва АССР дүк садарының чыл планын база ажыр күөсеткен, 230 тонна дүктү план-дан ажыр саткан. Бүгү-эвилел социалист чарыжыңа хей-аът кирген саданчыларың болгаш кадарчыларың, ажил-агый удуртукчуларың болгаш тускай эртемниглериниң деминг ижиниң түңнел-ли ол.

Бо байырлалды чер ажылының ажилдакчылары база чединшиктин уткуаннар. Сөөлүгү медээ сзу-гаар алырга, тараа культуларының ортумак дүжүдү гектардан-на тос центнер болган. Чамдык ажил-агыйларда ол көргүзүг оон-даа бедик. Оон уламандан республиканың тараа садар планы күөсетинериниң кырында келген. Күрүнөгө тараа садар планын буруңгу хүнге чедир Кызыл район 142 хуу, Улус-Хем 159 хуу, Барыш-Хемчик 339 хуу күөсеткилзэн. Байырлал бүдүзүндө барык-ла ийиң муң хире тонна тараа хүнүн-не күрүнө шыгжамырыңа кирип турган. Оон-биле чергелештир картофель болгаш ногаа аймааның дүжүдүнүн база мурунку чылдарыңдан дээр болганың дем-делгезиң чугула. Бо бүгүнү чугаалаң тура, СЭКП-ның XXV съездиниң индиринден эш Л. И. Брежневтин «... совет кижиңиң чөминер стодунга бүгү чүве бар болур ужуруң. Ыччанган ону хандыра-ры— көдээ ажил-агый ажилдакчыларының дорт хүлээлгези» дээнин сактыры артык эвес. Чүгө дээрже, ол ыдыктыг хүлээлгезин көдээниң ишчиле-ри алдарың-биле күөседип турарлар. Байырла-ла ыччаар ужуражыры кымга-даа өөрүнчүг. Байырлал-биле, совет көдээниң ишчилери!

Торгалыг ортумак школа-зымчы сески класын доос-каш, комсомолчу Чечекмаа хойкуңуң мергенлиңиң шили-ап, аңаа ажилдакчы диди-ми-биле шилтирлеп алган. Белең эвес, ыччалда-даа хү-дүлүг бо ажил аңаа танып, Чечекмаа аңаа ычча-даа. Оон боор каш чылдар өрткөн.

Чечекмааның-даа, оон ө-нүң эвез Олег Доржуңуң-даа ада-педери хоочун малчы-нар. Чечекмааның адазы Ты-ва АССР-ниң алдарың мал-чыны, Октябрь Революция орденниң эдилекчизи Осур-оол Чамзыевич Тумат уру-галыңа чойлак дүжүлгезиң харам тонка дамчыды берип келген. Оларын ажил-ипке дайдыктырган.

Ада-педериниң чагыла-рыңа шычы аныктар ам «Торгалыг» совхозтун му-рылгы малчыларының са-лыңа кирген. Күн-ажылга мыак, кадыг-бергелерге то-рубаан комсомолчу өг-бү-лө-лөрүң.

ИЕЗИНИНГ ИЗИ-БИЛЕ

ни совхозтун ишчилери хү-дүлзөр. Чечекмааның, Оле-г-тин чединшиктиниң анык хойжуларга үлгөр бооп ту-рар.

— Аныктар ыччаар ажил-даар-даа ужуруң, оларга бис чоргаарың турар бис — деп, совхоз директору С. Се-деп болгаш Чаа-Суур салбы-рың өргөлекчизи Б. Мат-наа-даа чугаалаң турар.

1969 чылда Чечекмаа Тумат болгаш Олег Доржу төрүтү чүс хойга онааштыр 101 зу-раганы камгалаң алган. Оон соондагы чылдарда боттары-га алган социалист хүлээ-лгези үргүтүп ажыр күө-седир келген. Онгу беш чыл-дың баштайгы чылында олар күрүнөшкениң ажилда, төрүтү чүс хойга онааштыр 103 хураганы, хойлаң-на 2,6 кг дүктү алган. Ычча-л-лар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

Комсомолчу өг-бүлө бо чы-лын боттарының күжү-биле 15 тонна ситениң, ийи мати-на ишти будук-бүрүнү Ка-ды-Бажылда белеккен алган. Бо чылы кыш оларга кор-гунчүт эвес.

Чонунга хүндүткелдиг, ажил-ипке комсомолчу Че-чекмаа Осур-оловона Тумат-ты торгалыкчылар көдээ Со-веттин долуталыга сойгаан. Соңгу хураганың чагыла-рың күөседир, күөсөминүн шил-тирлерин чон ортуңга бот-тадыр талазы-биле ажил-дарың Чечекмаа Осур-олов-на чорудуп келген.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

Чонунга хүндүткелдиг, ажил-ипке комсомолчу Че-чекмаа Осур-оловона Тумат-ты торгалыкчылар көдээ Со-веттин долуталыга сойгаан. Соңгу хураганың чагыла-рың күөседир, күөсөминүн шил-тирлерин чон ортуңга бот-тадыр талазы-биле ажил-дарың Чечекмаа Осур-олов-на чорудуп келген.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

Комсомолчу өг-бүлө бо чы-лын боттарының күжү-биле 15 тонна ситениң, ийи мати-на ишти будук-бүрүнү Ка-ды-Бажылда белеккен алган. Бо чылы кыш оларга кор-гунчүт эвес.

Чонунга хүндүткелдиг, ажил-ипке комсомолчу Че-чекмаа Осур-оловона Тумат-ты торгалыкчылар көдээ Со-веттин долуталыга сойгаан. Соңгу хураганың чагыла-рың күөседир, күөсөминүн шил-тирлерин чон ортуңга бот-тадыр талазы-биле ажил-дарың Чечекмаа Осур-олов-на чорудуп келген.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

Чонунга хүндүткелдиг, ажил-ипке комсомолчу Че-чекмаа Осур-оловона Тумат-ты торгалыкчылар көдээ Со-веттин долуталыга сойгаан. Соңгу хураганың чагыла-рың күөседир, күөсөминүн шил-тирлерин чон ортуңга бот-тадыр талазы-биле ажил-дарың Чечекмаа Осур-олов-на чорудуп келген.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

Комсомолчу өг-бүлө бо чы-лын боттарының күжү-биле 15 тонна ситениң, ийи мати-на ишти будук-бүрүнү Ка-ды-Бажылда белеккен алган. Бо чылы кыш оларга кор-гунчүт эвес.

Чонунга хүндүткелдиг, ажил-ипке комсомолчу Че-чекмаа Осур-оловона Тумат-ты торгалыкчылар көдээ Со-веттин долуталыга сойгаан. Соңгу хураганың чагыла-рың күөседир, күөсөминүн шил-тирлерин чон ортуңга бот-тадыр талазы-биле ажил-дарың Чечекмаа Осур-олов-на чорудуп келген.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

— Чагылар күөседирде соңгу хурааң-биле үргүтүп ха-галар олар бо чылын соци-алист чарышка кыйгырган, совхозтун мурулгы хойжу-ларының бирези Найырал Туматты ашканнар.

«Хемчик» совхозтун комбайнери Доңгак ОКЧАА.

ЭЛБЕК СҮТ

Көдээ ажил-агый ажилдак-чыларының бүгү-эвилел хү-нүн Чөм-Хемчик СЭКП-ниң XXII съездин аттыг совхозтун Доржу сүт-бараан фермазының коллектив ки-ш-ажылчы чединшиктинер-лиг уткуаң.

Сүт бүдүрениң болгаш күрүнөгө садарының тос ай-лар планниң фермазың ажил-ишчилери ажыр күөсеткен. Күрүнөгө 4410 центнер сүт садар тургаш, 4636 центнер чедирин, онаалдазың 105 хуу боттандырган. Бир инектен

ортумаа-биле 2001 килограмм сүтү саап алган, ол болза эрткен чылдың бо үзүндө деңизерге 127 килограмм хей. Фермазың саанчыларының ортуңга социалист чарышка СЭКП-ниң Дээди Со-ветиниң депутаты Монгуш Адымы-кыс бирги чериң ээ-лээн. Бир инектен ортумаа-биле 3060 кг сүтү ол саап алган. Ондар Дүктүг, Монгуш Долаума, Куулар Шет олар-ның көргүзүлгелери база эки болган.

М. СЕВЕН.

ЧЕЧЕКТЕЛ-ЛЕ, ТӨРЭЭН ТЫВАМ

Тыва 1944 чылдың октябрь 11-де Совет Эвилели-ниң улустарының найыралдыг акы-дунма өг-бүлө-зинге эки тура-биле бактап кирген. Оон бээр ам үжөн ийи чыл болган. Бо үениң ишинде эрте-бу-руңгу тыва черде амьдырал үлгезиниң-биле чаар-тыңган. Малчынарың болгаш анычаларың чурту ам хөгжүп орав индустриялыг, улуг коллективниг механизастаттыңган көдээ ажил-агыйлыг болгаш чечектелген социалист культуралыг Автономнуг Совет Социалистг Республикалар апарган.

Ааламың чонунг чөм-орундан олаалаш, бедик сый ээдеңде чога шил-ти-ге кылган турган. Кызыл-Зиниң мыда-хааа хөрө-бөргө, кырааң кырыңче үнө чүтүгүн келген, оон ховуну эргидир көөрүмгө шапактыг кижилер Кара-Хол аам Хемчик уукче о-жум алгандың бар чоруур. Оларынч бараның чикки-ке көрүп тургулаар мен. Откур чывар чаактарың чылгай бээр. Сооту кончүт. Отко дедир халың чапа боор мен.

Тывага амьдырал эрте буруңгудан тура мыдыг турганың билер бис. Сай-ым борбак даштарың дег, кады-даа болза бот-бот-тарыңдан хоорудак кижилер чылдыг дөрт эргиде-лиңде тайга-сыялар келип, бир хонашпаң өскөктөн барың, көпкүн амьдырал-дыг чурттап чораан.

Шак мыдыг амьдырал хаалаң болгаш берге. Ки-жи бүрүзү ада-чайгаар-ла бодунуң дүжүн харамың чурттаар апар. Доргу-то-ро-л, таныш-чуртун талазы-биле карактамың тура-даа, ол бүтү амьдыралдыг алыс агымың өскөртпн шыдаас. Чүгө дээрже хан төрөд харылааларың ар-га-шилэ кызың, аалдар арамыңдан дашкаарлаар харың чоң.

Кижиниң амьдыралы, оон пегеделери хой-де чүдүдөргө хамаарылга-лыг болур. Оон дугайың бөдүүн арааттар чыгө бил-лиң чораан. Чамдык дүңгелерде чорумалдар бистин аалы-выска хопар дөш кээп, шапта бында хайың тура-ла, аяк иайың аартан ора-корген-билегениң хөөрөн бергилер.

— Оруе чуртуңа таны-жың алганымың кончүт до-руун бооп-тур. Иппээр ко-ла-хоорайлар өзүп, садыг-саймыраарда бараан-са-раан апа төктүң чыдар чү-ве-дир.

— Магадың-да апарган шаг-дыр бо—деп, авам оларга улажыр.—Киж-и бү-рүзүн бичезинде тура би-жи-билитте өөредир дээр.

аараан кижилер лама-хам чалаас, эччилерге баар апарган. Алым-лаа күрү-недиг болган-дыр бис.

Тыва СЭКП-биле быжыг экономикалыг, политиктиг болгаш культурулг чары-лаалыг болза-да, бистин өвүсү дөт, домой-ла ола-лаш хөжөөр турган. Ам тывалар Совет Эвилелиниң өске бүтү улустары-биле демин кадың, чагыс са-лым-чөдүт апарган. Ыч-чанган чыл плагың авы-ралыңың дугайында чугаа-соот бир кижидең өскөктөн дөмчүл, бир аалдан өс-көктөн трап турган.

Ам бодаарга, Совет Эви-лелинге Тываның эки ту-ра-биле каттышкан дуга-ында чугаа-соот оон ырак-чоок булунчырыңа дораан тараа-даа, ол хой чылдар ишинде тоол бооп тоомун, бир боон чагыла-мың келген. Кижилер амь-дыралдыг агымың үндө-ни-биле өскөртпн, дүзүт хосталга, ден эргеже болгаш ас-кежиче басың орамың модерн бил-лиң, сеткилың өөрүшкүзүн боттарыңың эргилтиң үгө-ниң турганы ол.

Кожуң арааттар ада-өгө-бөшкүн өскөн чериң ээ-лэп, доргу-төрөд, таныш-коруң айы-биле эдержиң, артымың чурттап чораан. Киж-и буруңгун кире-баар аалдарың салың, ор-гунер черлери кымыраң-лыг. А Совет Эвилелиниң хамаатың апарган соонда

тыва кижиниң Төрөөн чур-туңуң кыдыг-кымырамың чүс-чүс катан улагың, оң девисээринден хүн аптас апарган. Оон Төрөөн чур-ту мыңга харың Соңгу Доштун омакандан Ортаа Азияны дугааргай янг азеиниң чериң, Бал-тый далайың тулалыг эриктөрдөң Ожум ок-аниң карак четпес ак-көк дөмгөмөриңе чедир ча-тылган. Тываалар— оң де-висээринде чурттаан дең эргелг илэ-бүрү 130 на-дирларын болгаш биче-буурай улустарың бир-ле апарган. Олар ишүнү— Совет Ада-чуртунг оодары болгаш кыстары. Ча-гыс аай экономика, ча-гыс аай политиктиг тур-гузат, иштини сеткил-сатың болгаш иштини эчсө согу-га оларын мөңгөдө төрө-дештирген.

Тываның экономикамы болгаш культурам Совет эрге-чагырга үзүндө, Улус-Хемчик агымы дөт, дүргөн хөтөжөн. Ону да-раазында фактылар биди-каар.

Бүдүрүлгениң көмөзү 1945 чылдан 1973 чылга чедир 47,5 катан улагакан. Ужөн чыл мурунда чыл-да бүдүрүп турган продук-циямы ам 18 хонук ишти-де кылдыр. Улус ажил-агыйыңга капитал са-лымшыкың 75 катан өскөн. Ужөн чыл ишинде дат, эперетика, мың ажил-

агый уагетпүр, чик бол-гаш аш-чөм уагетпүр ды-ка хөтөжөн.

Көдээ ажил-агый бүдү-рүлгези шүүт-ла таныт-тымас кылдыр өскөрт-гөн, оон чөмөчөл калбар-ган, денчыл бердөн. 1944 чылда Тываның көдээ ажил-агыйыңа дүтүлүг 42 трактор, 12 атомаша баа ийи, комбайн ажил-дап турган. Амгы үеде кө-дээ ажил-агыйга муң-мун тракторлар, комбайнлар болгаш көдээ ажил-агый-ның өске-даа машина-лары бар апарган.

Сөөлүгү үжөн чылдарың иштинде инитиниң малы-ның баш саңы дыка өскөн, а тарыла шөзү 6 ажыг катан калбарган. Республиканың көдээ ажил-агыйыңың аялтыг продукциямың көмөзү-н 19 катан көвүдөн.

Совет Тыва улус өөре-дигези, кадык атамгала болгаш культура талазы-биле улуг чединшиктинер-лиг болган. Ужөн чылдар-ның эгезинде, тыва бажы-ти чогадарының бүдү-лүгү, Тывага 26 сарыг шапжың дугайы, 4813 лама, чүс-чүс хамыр өөредип, «мич» чоруп турган. Ыччан чугаа чагыс өм-пөгө булутуу, 160 өөре-никчылг үш школа ажил-лап турган.

Совет эрге-чагырамың чылдарыңда байдал сыр

өскөрткөн. 1975—1976 өө-редиге чымыда инсти-туттарга болгаш ортумак өөредиге черлеринге 6579 киши; оон иштинде дээди өөредиге черлеринге — 2380, ортумак өөредиге черлеринге — 4199 киши өөренип турар. Өөредиге-ниң бүгү-ле хевирлеринде 73,8 муң киши хараа тут-туган.

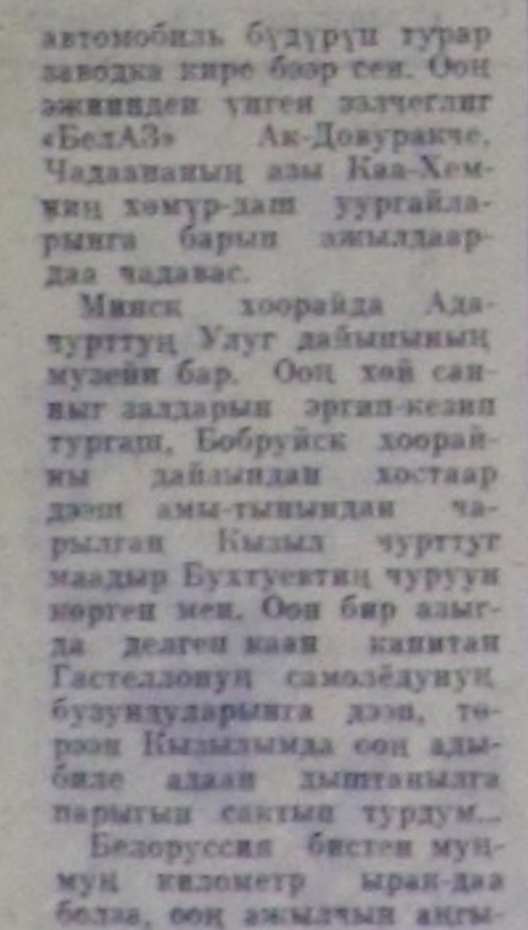
Дыка хей анык кижилер Москвалың, Ленинградтың, Иркутскиниң, Новосибирскиниң, Красноярскиниң, Улан-Удэниң болгаш чуртунг өске-даа хоорайларында бизиң чедип ап турар.

Дүңгү көшкүн эр-тарынч ажил-тогу бүдү-рүлгелер, колхозтар, сов-хозтар коллективтери удуртук, чырымышкын, өмнөгө, эртем болгаш то-гадыкты албан органи-зация черлеринде ажил-дап турар. Улус ажил-агыйыңда 18,8 муң дээди болгаш ортумак эртемниг кижилер хаара туттуңган. Бистин Төрөн чуртуу-су-тун хайы-даа бүдүрү-чүрүш, Тыва дугайыда өргөлт сатып салыш-кылы өскөртпн наар кий. Миксикниң трактор зоо-дунга чөдө берген, Тыва-же чылдың-на чүдүрүп то-рудуң турар «Безарыста-рың» санын билл аар сен, оон чадаг кылашташ

(Уланчымы 2-ги арымда).

ХҮЛЭЭНГЕНИ КҮШТҮГ

ар, комбайннар, орден-биле, 1600 ажыг ни-
ар кижилеринң жлиян ССРЭ-ниң орденнери

келген. Даг-дугу, кобал
мөңгүи суу сөөртиген

ам 140 муң ажыг апарган.
Бө бүтү дээрте. Номму-

...а замаарылгазы сыр өс...

М. БАЙЫР-ОО

[illegible]
